

EDUSKUNNAN TARKASTUSVALIOKUNTA 16.2.2021/ K 15/2020 vp

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n lausunto

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus 2019 koskien lastensuojelupalveluiden valvontaa

Yleistä

Talentia ry toteaa, että aihe on vaikea lausuttava koska selkeää kokonaiskäsitystä ei ole siitä, miten lastensuojelupalvelujen kokonaisuutta aluehallintovirastojen ja Valvira toimesta valvotaan. Käsityksemme on, että valvontaa toteutetaan liian pienillä resursseilla reaktiivisesti puuttumalla jo havaittuihin pahimpiin epäkohtiin tai teema alueittaisina kokonaistarkastuksina, kuten Valviran valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2020 – 2023. Myös aluehallintovirastot ovat itse tuoneet esille, ettei heillä ole lainsäädännöllisiä välineitä puuttua lastensuojelun avohuollon puutteelliseen resurssointiin kunnissa esimerkiksi lastensuojelun työntekijöiden alimitoituksen osalta. Puutteellinen avohuollon työntekijämitoitus vaikuttaa puolestaan lapsen oikeuksiin saada sijaishuollon aikana riittävästi tukea, seurantaa ja tapaamisia lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä. Henkilöstön alimitoitus on johtanut kuormituksen takia työntekijöiden vaihtuvuuteen. Havaintojemme mukaan on ollut valtakunnallinen ongelma, että ainoastaan lastensuojelun työn kuormitukseen liittyvällä työturvallisuuslain 738/2002 mukaisella työsuojelun valvonnalla on ollut riittävät keinot vaatia kuntia ja maakuntia yksittäisissä tapauksissa lisäämään lastensuojelun työntekijäresurssia kuormituksen perusteella. Keinot aluehallintovirastojen lastensuojelun laadunvalvonnan kautta ovat olleet riittämättömät.

Nykytila ja kehittämis ehdotukset

Palvelujen laadun epätasaisuuteen vaikuttaa myös se, että lastensuojelun sijaishuollon palvelut ovat organisoituneet eri tavoin eri kunnissa ja maakunnissa. Samat havainnot tehtiin lastensuojelun selvityshenkilö Aulikki Kananojan raportissa (STM 4/ 2019), jossa ehdotettiin jo edellisen oikeusasiamiehen raportin pohjalta lastensuojelunvalvonnan resurssien parantamista seuraavasti:

”Sijoitettujen lasten laissa säädetty oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun oman sosiaalityöntekijänsä kanssa ei tarkastushavaintojen ja saatujen selvitysten mukaan ollut aina toteutunut. Sijaishuollossa olevien lasten oikeus saada tarpeenmukaista sijaishuoltoa oli vakavasti vaarantunut. Sosiaalityöntekijän tehtäviä ja roolia on käsitelty luvuissa 4.5. (s 22) ja 6.2 (s. 35) ja lisäksi sijaishuollon osalta luvussa 6.4 (s. 40)

Tarkastusraportti herätti laajan julkisen keskustelun ja sosiaali- ja terveysministeriö huomioi tarkastusraporttien sisällön meneillään olleessa lastensuojelulain muutoksen valmistelussa, jonka mukaan:

- ☐ Valvontaviranomaisten on kuultava lapsia sijaishuoltoon kohdistuvilla valvontakäynneillä
- ☐ Lastensuojelulaitoksilla olisi velvollisuus tehdä yleinen lapsen hyvää hoitoa koskeva suunnitelma
- ☐ Henkilöstön määrään, osaamiseen ja perehdytykseen liittyvät puutteet eivät saa aiheuttaa rajoitusten käyttöä tai lasta loukkaavia toteuttamistapoja

□ Rajoituksen käytön jälkeen asia on käytävä lapsen kanssa läpi ja lapselle on kerrottava muutoksenhaku- ja kantelumahdollisuudesta ”

42. Lastensuojelun laatusuosituksset ja valvontaohjelmat tulee yhdistää valtakunnalliseksi lastensuojelun laadunhallinta-suunnitelmaksi, jota päivitetään ainakin kerran vuodessa vastaamaan lastensuojelun laadunhallinnan ja valvonnan kulloinkin ajankohtaisiin haasteisiin

□ Hallituksen 5.4.2016 tekemän linjauksen mukaan nykyisestä kuudesta aluehallintovirastosta muodostetaan yksi valtakunnallisen toimivallan omaava viranomainen, joka toimii alueellisissa yksiköissä/toimipisteissä. Päällekkäisyydet aluehallintoviraston ja keskusvirastojen kanssa puretaan.

□ Lastensuojelun sijaishuollon valvonnan malli tehtiin osaksi LAPEA ja sijaishuollon laatua on edelleen täsmennetty valtakunnallisilla laatukriteereillä. Perhehoitoon on luotu maakunnallinen toimintaohje.

43. Lastensuojelun ohjauksen ja valvonnan voimavaroja tulee lisätä vuoden 2019 talousarvioissa Valviraan yksi henkilötövuosi lastensuojeluun ja jokaisen aluehallintovirastoon yksi henkilötövuosi lastensuojeluun.

□ Aluehallintovirastojen lastensuojelun resursseja vahvistetaan vuoden 2019 alusta alkaen yhteensä kuudella henkilötövuodella.

Vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä on esittänyt raportissaan ja lausunnolla olevissa lakiehdotuksissaan (Stm 28/2020 ja VN/10164/2019) lukuisia muutoksia koskien lastensuojelun avohuoltoa ja sijaishuoltoa.

Talentia ry esittää lastensuojelupalvelujen ja sijaishuollon valvonnan osalta seuraavaa:

- Aiemmat selvityshenkilöiden ja kehittämisraporttien ehdottamat kehittämistoimet on pantava viipymättä toimeen. Valvonnan resurssit ovat edelleen riittämättömät.
- Tulevassa lainsäädännössä vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksissa esitetyt lisävelvoitteet lastensuojelun lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle asiakassuunnitelmien seurannan ja oma-aloitteisen valvonnan osalta edellyttävät vastuusosiaalityöntekijän lapsimitoituksen pienentämistä ja lastensuojelun sosionomiresurssin vahvistamista avo- ja sijaishuollossa lapsen oikeuksien toteutumiseksi.
- Omavalvonnan vahvistaminen ja sosiaalihuoltolain mukaisen ilmoitusmenettelyn käytön kehittäminen työvälineeksi ja asiakasturvallisuuden saaminen yleisesti osaksi työkalutuuksia. Omavalvontakulttuuri on nuori ja kehittymätön. Omavalvonnan laatua on parannettava valtakunnallisella koulutuksella ja kehittämistyöllä.

- Lastensuojelun valvonnan resurssit ovat edelleen riittämättömät ja niitä on pikaisesti vahvistettava aluehallintovirastoissa ja Valvirassa, jotta ennaltaehkäisevä ja ennakoiva ohjaava valvonta on ensisijaista jälkikäteen ja korjaavan valvonnan sijasta.
- Miten kuntien omia laitoksia valvotaan muutoin kuin oikeusasiamiehen tarkastuksin epäkohtien ilmaannuttua? Vaatii täsmennyksiä.
- Valtakunnallinen valvontaohjelma on toteutukseltaan ja resursseiltaan ilmeisen riittämätön nykyisiin tarpeisiin? Antavatko kyselyt totuudenmukaisen kuvan sijaishuollon laadusta? Konkreettisia tarkastuksia lisättävä paikan päälle ja niissä kuultava henkilöstöä.
- Palveluja tuottavien yksityisten yritysten johtamisessa, sosiaalityön sisällöllisessä lastensuojelun johtamissubstanssin osaamisessa ja henkilöstömitoituksessa on esiintynyt vakavia puutteita. Erityisesti isoimmissa yrityskokonaisuuksissa, jotka sisältävät monia palveluja antavia yksiköjä, on karsittu johtamisesta ja lähijohtamisesta. Käsityksemme on ollut, että tämä valvonta puuttuu lähes kokonaan ja kilpailutus on luonut asetelman, jossa voidaan tällä tavoin pudottaa hoitovuorokauden hintaa henkilöstömitoitusta pienentämällä ja ammattihenkilöiden osaamisrakennetta kaventamalla. Tämä on heikentänyt esimerkiksi laadukkaita sijaishuollon palveluja tuottavien lastensuojelujärjestöjen asemaa kilpailutuksissa.
- Nuorten kiireelliset sijoitukset ja sijaishuollon tarve ovat kasvaneet 10-vuotta. Vaativaa hoitoa antavien sijaishuoltopaikkojen määrää on lisättävä koskien haasteellisesti käyttäytyviä moniongelmaisia psyykkisesti oireilevia nuoria. Sijaishuoltopaikkojen moniammatillista osaamista on ainakin näiltä osin vahvistettava valtakunnallisella ohjelmalla, jossa huomioidaan sekä sosiaalihuollollinen että terveydenhuollollinen koulutusosaaminen.

Alpo Heikkinen

erityisasiantuntija

Talentia

